

"Літературне редагування", "Маси", "Нарис з історії та теорії українського журналістикознавства", "Теорія масової комунікації" та багато інших окремих видань та публікацій. У них — шлях і пошуки науковця, які є ґрунтовним і, переконаний, важливим внеском у вітчизняну науку, зокрема науку про соціальні комунікації та журналістику.

Наукова школа, започаткована Володимиром Різуним в Інституті журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, відома дослідженнями царини соціальних комунікацій, журналістики та видавничої справи. Періодичні наукові видання Інституту авторитетні в мас-медійному та науковому просторі, є серед них і ті, що мають статус фахових. Співробітники Книжкової палати України аналізують і укладають бібліографію таких видань, їх публікацій, відзначаючи високий науковий рівень досліджень. Ми вдячні Інституту і за безпосередню наукову співпрацю, що набуває розвитку, і за проведення спільних публічних заходів, конференцій та семінарів з проблем, зокрема, видавничої справи.

Навчальний заклад, який очолює Володимир Різун, підготував тисячі фахівців інформаційної сфери, чимало видатних і відомих науковців та літераторів, багатьох з яких знаю особисто і твори яких так само зберігаються у фондах Книжкової палати України. Вірю, що й нових авторів завдяки невтомній праці Володимира Різуну та колективу, який він очолює, буде ще багато, а Книжкова палата України гоститиме їх та їхні твори, поповнюючи й зберігаючи невичерпну книжкову скарбницю, в якій дух і талант нашого народу. А я чекатиму нових книг і від особисто Володимира Різуну, науковця і літератора, який не лише творить сам, а й інших вчить "вогонь одягати в слово". Натхнення, звершень у науці та освіті і, безумовно, нових Книжок Вам, Володимире Володимировичу!

*Микола Сенченко,
директор Книжкової палати України,
професор*

УДК 070-051:316.77](477)(092)

*Ольга Тришук,
доктор наук
із соціальних комунікацій,
професор,
завідувач кафедри видавничої
справи та редагування
НТУУ "КПІ ім. Ігоря Сікорського"*

*Надія Фіголь,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри видавничої
справи та редагування
НТУУ "КПІ ім. Ігоря Сікорського"*

Людина-епоха в українській журналістиці

Розглянуто дослідницьку та організаційську діяльність професора Володимира Різуну, його роль в сучасному українському журналістикознавстві. Висвітлено підходи вченого до вивчення явищ, процесів, функцій соціальних комунікацій.

Ключові слова: журналістикознавство, дослідницька діяльність, організаційська діяльність, соціальні комунікації, В. Різун.

Володимир Володимирович Різун — напрочуд багатогранна особистість, яка поєднує в собі різні якості: щедро обдарований, надзвичайно діяльний, енергійний, працездатний, зорієнтований на постійний саморозвиток і самовдосконалення, але водночас підкреслено скромний і толерантний.

В. Різун зумів сповна реалізувати творчі та професійні можливості, усебічно розвинув інтелектуальні й організаційські здібності. Його досягнення високо оцінені державою: він є заслуженим працівником освіти України, лауреатом нагороди Ярослава Мудрого АН ВШ України, уродженця премії імені Івана Франка в галузі інформаційної діяльності в номінації "За найкращий твір у радіомовній сфері", нагороджений орденом "За заслуги" III ступеня, ушанований Почесною грамотою Міністерства освіти України (1997), відзнакою МВС України "Срібне перо" (2000), медаллю до 2000-ліття хрещення України-Русі (2001) та орденом Святого Рівноапостольного князя Володимира Великого III ступеня УПЦ КП (2003), премією та медаллю МВС України "За сприяння органам внутрішніх справ України" (2001).

Володимир Володимирович — автор численних монографій, наукових статей, підручників, посібників, на яких виросло не одне покоління українських журналістів. Сучасний науковий та навчальний процес годі уявити без його

ґрунтовних праць: "Теорія масової комунікації", "Основи журналістики у відповідях та заувагах", "Методи наукових досліджень у журналістикознавстві", "Нарис з історії та теорії українського журналістикознавства", "Загальна характеристика масово-інформаційної діяльності", "Маси" [1—6], в яких системно викладено теоретичні засади української преси, масового спілкування, розкрито зміст основних понять журналістикознавства, висвітлено секрети журналістської майстерності, соціальні технології масового впливу.

У працях Різун-учений узагальнив основні наукові течії, принципи й підходи до вивчення соціальних комунікацій. Їх науковець визначає як систему суспільної взаємодії, котра охоплює визначені шляхи, способи, засоби, принципи встановлення і підтримання контактів на основі професійно-технологічної діяльності. Остання спрямована на розробку, провадження, організацію, удосконалення, модернізацію відносин у суспільстві, які складаються між різними соціальними інститутами. У ролі ініціаторів спілкування, з одного боку, найчастіше виступають соціально-комунікаційні інститути, служби, а з другого — організовані спільноти (соціум, соціальні групи) як повноправні учасники соціальної взаємодії [7]. Ці комунікації є соціально маркованими, адже передбачають взаємодію із соціально визначеними групами людей. Соціальні комунікації утво-

рюються за законами спілкування, але, як і будь-які технологічні речі, потребують застосування наукових знань про спілкування та процеси, задіяні в організації суспільнокомунікаційної справи.

Методологічним підходом до вивчення явищ, процесів, функцій соціальних комунікацій, як слушно вважає В. Різун, має стати соціально-комунікаційний підхід, котрий передбачає фіксацію, моніторинг, опис, аналіз та інтерпретацію даних з погляду того, чи здійснює об'єкт дослідження на соціум той вплив, який технологічно закладався, і як соціум відреагував на об'єкт впливу [7].

Дослідження комунікаційних об'єктів у соціальному вимірі, за В. Різун, обов'язково охоплює:

- 1) фіксацію досліджуваного об'єкта в природній для нього системі суспільних координат (зв'язок із соціальною групою, фахом, віком, освітою, переконаннями, вірою тощо);
- 2) спостереження за досліджуваним об'єктом у соціальних умовах;
- 3) експериментування з досліджуваним об'єктом у реальних або лабораторно відтворених соціальних умовах;
- 4) опис результатів спостережень чи експериментів відносно соціально заданих параметрів;
- 5) аналіз результатів досліджень у соціально заданому контексті;
- 6) соціально зорієнтовану інтерпретацію результатів аналізу [7].

Заслугують на широке поцінування вчених і практиків медіагалузі наукові праці В. Різун з редагування [8; 9], на сторінках яких ґрунтовно висвітлено становлення професії літературного редактора, історичні, теоретичні й методичні засади його діяльності, технологію редакторської праці.

Одним з аспектів наукових студій В. Різун стало розроблення новітніх комп'ютерних технологій у редакційно-видавничій справі. У монографії "Моделювання і технологія редакторських систем" дослідник запропонував теоретичну модель редакторських систем, яка охоплює функції редактора, автора, читача. Модель дістала методологічне й теоретичне обґрунтування, розглядається з позицій її алгоритмічного й програмного втілення. Це дослідження є вагомим внеском у теорію й практику проектування та розробки редакторських систем як моделей редакторської діяльності, редактора і тих об'єктів, що з ним взаємодіють.

Важливою частиною доробку В. Різун є висвітлення актуальних проблем функціонування мови у сфері масової комунікації. Теоретико-методичним здобутком науковця в царині мови стали книги "Сучасна українська мова: довідник" (1996) [10], "Сучасна українська мова" (2005) [12], "Українська мова щодня" (1998) [13]. У перших двох автор ґрунтовно виклав основи української фонетики та орфоєпії, акцентуючи на проблемних і неоднозначних питаннях наголошення, випадках порушення орфоепічних норм української літературної мови. Крім того, розглянув загальнотеоретичні та методологічні питання синтаксису, особливу увагу приділив правилам побудови правильних словосполучень і речень. Характерно, що, заклавши у своїх підручниках теоретичні засади побудови речень, науковець повсякчас тяжіє до практики, залучаючи правила мовлення в контекст реальної ситуації спілкування: "Помилки при виборі форми роду", "Складності й помилки в категорії числа", "Розділові знаки при прямій мові та цитатах" [10] тощо.

В. Різун ефективно поєднує дослідницьку діяльність з організаторською. Нині він очолює підкомісію з журналістики Науково-методичної комісії із суспільних наук та журналістики при Міносвіті, яка створює нормативні документи (освітні програми, стандарти). Втім, він аж ніяк не є номінальним її очільником, а ретельно працює над вивченням стандартів. Як людина

не байдужа до майбутньої долі української журналістики В. Різун закликає фахівців до конструктивного діалогу, результатом якого мають стати нові стандарти, що б відповідали викликам часу, вимогам галузі. Величезна відповідальність за створення стандартів та виворення фаху, при цьому, як справедливо вважає науковець, лежить на медійниках-практиках, котрі мають сформулювати власні вимоги до медіаосвіти в підготовці кадрів, щоб визначити напрями розвитку галузі. Для цього насамперед і потрібні професійні стандарти, на які орієнтуватимуться освітяни. "Річ у тім, що освіта, будь-яка, не тільки журналістська, не є самодостатня, вона не є автономна. Вона не може визначати напрями розвитку галузі. Ця галузь має визначити напрями розвитку освіти. Саме профсередовище повинне робити запит освіти й казати, яких фахівців готувати. І от у такій єдності: освіта плюс виробництво — і має відбуватися підготовка кадрів" [14].

Як відповідальний та головний редактор В. Різун активно керує численними виданнями, присвяченими проблемам журналістики, видавничої справи, зокрема: "Актуальні питання масової комунікації", "Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Журналістика", "Гуманітарні технології", "Наукові записки Інституту журналістики", "Наукові читання Інституту журналістики", "Редакційно-видавнича справа: досвід, проблеми, майбутнє", "Стиль і текст" тощо. Він постійно публікується в спеціалізованій і масовій пресі, веде тематичні радіопередачі, тобто його концепції вибудовано на практичному досвіді, вони ґрунтовані на щоденній кропіткій роботі в царині журналістики та редакторської справи.

Організаційна діяльність В. Різун підпорядковується потребі встановити постійні зв'язки між усіма вишами, які провадять підготовку фахівців з журналістики. Активна співпраця Видавничо-поліграфічного інституту КПІ ім. Ігоря Сікорського та Інституту журналістики КНУ імені Тараса Шевченка на чолі з В. Різун розпочалася в бурхливі 1990-ті, за суцільного безгрошів'я, коли в професії, на викладацькій ниві лишилися тільки свідомі та натхненні ідеєю, котрим задля високої мети доводилося працювати за безцінь. Відчував своє покликання Учителя та високу місію і Володимир Володимирович, який є учнем, послідовником професора Романа Григоровича Іванченка — основоположника Київської школи редагування. Разом з Р. Іванченком В. Різун узявся до справи виворення майбутнього фаху — видавничої справи та редагування.

За його допомоги, консультацій, порад на Вченій раді Інституту журналістики імені Тараса Шевченка захищено кандидатські та докторську дисертації викладачами кафедри видавничої справи та редагування ВПІ КПІ ім. Ігоря Сікорського (О. Трішук, І. Побідаш, Н. Фіголь, І. Растегар, Т. Пшенична, О. Гусак, О. Віщук, Т. Веремчук, Г. Лоза, А. Киричок), які нині продовжують розвивати фах, навчають обдаровану молодь непростій журналістській, редакторській роботі.

Без багатьох розвідок В. Різун із соціальних комунікацій, основ редагування, журналістської майстерності, теорії мас складно уявити сучасну вітчизняну журналістику, редакторський фах, журналістикознавчу науку як такі.

Гортаючи сторінки ґрунтовних праць, в яких представлено погляди науковця, дивуєшся лише, наскільки Володимир Володимирович талановита людина, бо своїм професійним подвигом демонструє дівість девізу великого трударя І. Франка: "Працювать, працювать, працювать...". Без зайвого пафосу В. Різун можна назвати легендою, епохою в українській журналістиці. Водночас Володимир Володимирович надзвичайно простий і привітний у

спілкуванні, завжди усміхнений, щирий, готовий прийти на допомогу, і головне — небайдужий. Він справді вболіває за майбутнє галузі, держави, за долю нації, плекаючи вже не одне покоління свідомих журналістів — потужного потенціалу творення майбутньої України.

Список використаної літератури

1. Різун В. В. Теорія масової комунікації : підруч. для студ. галузі "Журналістика та інформація" / В. В. Різун. — Київ : Просвіта, 2008. — 260 с.
2. Різун В. В. Основи журналістики у відповідях та заувагах / В. В. Різун. — Київ : Парламентське видавництво, 2004. — 80 с.
3. Різун В. В. Методи наукових досліджень у журналістичнознавстві / В. В. Різун, Т. В. Скотникова. — Київ : Київський університет, 2005. — 104 с.
4. Різун В. В. Нарис з історії та теорії українського журналістичнознавства : моногр. / В. Різун, Т. Трачук. — Київ : Поділля, 2005. — 232 с.
5. Різун В. В. Загальна характеристика масово-інформаційної діяльності / В. В. Різун. — Київ : Київський ун-т, 2000. — 34 с.
6. Різун В. В. Маси : тексти лекцій / В. В. Різун. — Київ : Київський ун-т, 2003. — 118 с.
7. Різун В. В. Начерки до методології досліджень соціальних комунікацій / В. В. Різун // Психолінгвістика. — 2012. — Вип. 10. — С. 305—314. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psling_2012_10_44. — Назва з екрана.
8. Різун В. В. Определение темы текста: Проблемы редакторского анализа : дис. ... канд. филол. наук. — Киев, 1988. — 124 с.
9. Різун В. В. Літературне редагування : підруч. для студ. фак. журн. ун-тів / В. В. Різун. — Київ : Либідь, 1996. — 240 с.

10. Різун В. В. Сучасна українська мова : довідник / Л. Шевченко, В. Різун, Ю. Лисенко; ред. О. Пономарів. — 2 вид., випр. і доповн. — Київ : Либідь, 1996. — 320 с.
11. Різун В. В. Моделювання і технологія редакторських систем / В. В. Різун. — Київ : Віпол, 1995. — 200 с.
12. Пономарів О. Д. Сучасна українська мова : підруч. / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін.; за ред. О. Д. Пономарева. — 3-тє вид., перероб. — Київ : Либідь, 2005. — 488 с.
13. Гримич М. Українська мова щодня: початковий рівень : навч. посіб. / М. Гримич, Н. Непийвода, В. Різун; ред. І. Остап. — Київ : Заповіт, 1998. — 160 с.
14. Володимир Різун: "У медійній галузі немає запиту на підготовку кадрів". — Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/education/volodimir_rizun_u_medijnoi_galuzi_nemaє_zapitu_na_pidgotovku_kadriv. — Назва з екрана (Дата звернення: 03.02.2017).

Рассмотрена исследовательская и организаторская деятельность профессора Владимира Владимировича Ризуна, его роль в современном украинском журналистическом образовании. Освещены его подходы к изучению явлений, процессов, функций социальных коммуникаций.

Research and organizational activity of professor Volodymyr Volodymyrovich Rizun is considered, his role in modern Ukrainian journalism. The approaches of scientist to the study of phenomena, processes and functions of social communications are reflected.

Надійшла до редакції 3 січня 2017 року

ІСТОРИЧНІ РОЗВІДКИ

УДК 655.41:323.272](477)"1917/1920"

*Ольга Васильківська,
вчений секретар
Книжкової палати України*

Політичні чинники формування тематики книжкових видань у роки визвольних змагань (1917—1920 рр.)

У статті проаналізовано тематичний аспект випуску книжкових видань у роки визвольних змагань. Особливу увагу приділено впливу політичних подій, що відбувалися в Україні, на динаміку випуску книг.

Ключові слова: тематика книжкових видань, випуск книг, книговидавничі осередки.

Зміна способу життя та ментальності українського народу, основних його моральних орієнтирів у роки визвольних змагань були спричинені зміною системи державного управління. Долаючи різні перешкоди політичного та економічного характеру, українські уряди разом з видавцями прагнули забезпечити книжковою продукцією широкі верстви населення. Тогочасні представники передової інтелігенції, науковці, громадські діячі, освітяни, письменники наголошували на фундаментальному значенні книги для формування суспільної думки і брали активну участь у її написанні та виданні. Зважаючи на це, доцільно розглядати тематичний аспект у зв'язку з суспільно-політичним устроєм держави. Такий підхід дає змогу виявити зміни у тематичному ре-

пертуарі, визначити рівень впливу політичних подій на видавничу галузь і трансформацію, яку вони спричинили.

Увагу зазначеній темі приділено в тогочасних публікаціях Ю. Меженка, В. Ігнатієнка. Для сучасних науковців з проголошенням незалежності України настав якісно новий період у дослідженні культурної сфери років визвольних змагань, переосмислення всього, що було зібрано дослідниками за попередні роки. Окремі аспекти цієї теми відобразили у своїх працях Т. Ківшар, М. Сенченко, Д. Розовик та інші.

Мета статті — проаналізувати тематику книжкових видань у роки революції та встановити вплив політичних подій, які зумовили ідеологічні, соціальні зміни у випуску друкованої продукції.